

Smiřičtí náleží společně s Vřesovci mezi ty příslušníky rytířského stavu utrakvistického vyznání z období husitských válek, kteří z tohoto období vyšli s nejméně výraznějšími zisky. Postava otce-zakladatele rodové moci Jana Smiřického byla v roce 2012 monograficky zpracována J. J. Juklem a logicky se tak nabízí otázka, jakým způsobem se J. Čechura s touto prací vyrovnal. Přestože se Čechura lépe orientuje v pramenech pozdního středověku, v nichž se lze s Janem Smiřickým setkat, mnohdy svůj výklad opírá o práci Juklova, a to i v případech, kdy s ním polemizuje či jej vyvrací, aniž by své názory podepřel citací jakéhokoliv pramene. Přestože tedy Čechura bádání o Janu Smiřickém posouvá, ne vždy jsou jeho závěry ověřitelné.

Přínosnější jsou tedy kapitoly o Janových potomcích (částečně navazující na Šimákovu *Knihu o House*) do sklonku středověku, opírající se převážně o edičně vydané prameny a opisy písemností v Paprockého *Diadochu*. V nich Čechura sleduje pokusy o udržení a rozšíření rodinného dědictví, následované povýšením Jindřicha Smiřického do panského stavu. Počátky hospodářského rozmachu a výraznějšího rozšiřování rodových majetků Smiřických nachází Čechura již u Jindřichova syna Zikmunda. Osudy příslušníků následujících generací rodu (až do jeho vymření) jsou pojaty poměrně stručně, stejně jako přehled panství Smiřických. Zbytek knihy zabírají kapitoly, které mají charakter případových studií zaměřených na rozličné aspekty života Smiřických — jednotlivců i celého rodu. Mezi těmito kapitolami lze za zvláště přínosnou považovat kapitolu o finančních aktivitách Smiřických, v níž Čechura navazuje na své dřívější výzkumy a interpretuje prameny účetní povahy, z nichž vysvětluje, jak se ze Smiřických prostřednictvím kumulace držby panství a podnikatelských aktivit stal jeden z nejbohatších rodů své doby. V závěru monografie není opomenut ani „druhý život“ Smiřických.

Celkově lze tvrdit, že práce má spíše charakter syntézy navazující na dřívější výzkumy autorů, především pak prvního z nich. Mnohé z nastíněných témat bude určitě v budoucnu možné doplnit a výrazně rozšířit (což se týká například možností poznání hospodaření Smiřických na panstvích Škvorec či Uhříněves). Kniha je tak především shrnutím aktuálního poznání Smiřických a současně dobrým odrazovým můstkem pro další možné bádání.

Jan Boukal

Václav BŮŽEK, *Smrt a pohřby Ferdinanda I. a jeho synů. Reprezentace katolické víry, politické moci a dynastické paměti Habsburků*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2020, 418 s., ISBN 978-80-7422-693-9

Ačkoliv smrt na jedné straně vzbuzuje negativní asociace a pocity, leckdy i odpor, bývá na druhé straně záležitostí, která lidi vábí a zajímá. Svě místo si problematika smrti závěrem 20. století našla i v české historiografii,¹ jelikož její potenciál vystihnout různé aspekty života společnosti na pozadí smutných a tragických záležitostí

¹ Tomáš KNOZ, *Výběrová bibliografie k dějinám smrti na území českých zemí*, Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. Řada historická (C) 51, 2002, č. 49, s. 305–320.

stále nebyl vyčerpán a konkrétní badatelé přenášejí do českého prostředí zahraniční metodologické inspirace, například v posledních letech oblíbený směr dějiny emocí.² Toto pochmurné téma mimo jiné skýtá možnost nahlížet ho napříč obory a je mu vlastní transdisciplinární charakter, který se v českém prostředí také projevil.³ Zároveň ale vesměs zůstává záležitostí dílčích studií, byť v posledních letech přibýlo několik monografií věnujících se smrti a kultuře pohřbívání,⁴ které měly čtenářskou atraktivitu i pro laickou veřejnost.

Součástí tohoto trendu je i nově publikovaná kniha Václava Bůžka, přinášející na scénu problém smrti panovníka. S tímto tématem se kulturní obec měla v minulosti možnost seznámit, pokud připomeneme například tři televizní inscenace z pera Jiřího Šotoly,⁵ výstavu Národního muzea věnovanou Karlu IV.,⁶ případně nedávno vzniklý snímek španělského režiséra Alberta Serry *Smrt Ludvíka XIV.*,⁷ jenž bývá zlymi jazyky nazýván filmem o Ludvíkově gangréně, ovšem naturalisticky vizuálně zpodobňuje bolestivý konec slavného krále Slunce. Bůžkova kniha navazuje na jeho dříve vydanou monografii, vzniklou v autorské spolupráci s Pavlem Králem, která se zabývá závěrem vlády císaře Rudolfa II., konkrétně okolnostmi jeho umírání a následných pohřebních obřadů.⁸ Separátní případ Rudolfa II. téma smrti panovníka metodologicky ověřil, v další fázi tedy autor přistoupil k jeho rozšíření v podobě studia smrti Rudolfovců předků a ceremoniemi s tímto spojenými, jež se ve stručnosti objevuje již ve zmiňované monografii věnované Rudolfovi. *Smrt a pohřby Ferdinanda I. a jeho synů* Bůžek opět založil na pojetí Ernsta H. Kantorowicze, zdůrazňujícím význam „sociálního těla“ panovníka a způsoby jeho reprezentace,⁹ v tomto případě se ale úhel rozšířil na více protagonistů habsburského rodu, tj. Ferdinanda I. a jeho syny Maxmiliána II., Karla Štýrského a Ferdinanda Tyrolského. Nejedná se tedy o práci, která by se zaměřovala na fyzické aspekty věci a měla by ambice směřovat do pole dějin lékařství, nalezneme zde ovšem i partie věnované popisu zdravotního stavu uvedených osob v jejich posledních okamžicích na tomto

2 Např. Rob BODDICE, *The History of Emotions*, Manchester 2018; TÝŽ, *The History of Emotions*, in: Sasha Handley — Rohan McWilliam — Lucy Noakes (edd.), *New Directions in Social and Cultural History*, London 2018, s. 45–63; srov. Radmila ŠVAŘÍČKOVÁ SLABÁKOVÁ, *Dějiny emocí: nové paradigma ve studiu historie*, Český časopis historický 114, 2016, č. 2, s. 291–315.

3 Viz specializované číslo časopisu *Historie — Otázky — Problémy* 11, 2019, č. 1, s tématem „Totenkultur: Umrlci a oživené hroby“.

4 Např. Pavel KRÁL, *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice 2004; Václav GRUBHOFFER, *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů v letech 1732–1914*, České Budějovice 2013; TÝŽ, *Zdánlivá smrt. Noční můra osvícenské Evropy*, Polička — Praha 2018.

5 *Smrt císaře a krále Karla IV.*, TV hra (1978); *Smrt krále Václava IV.*, TV hra (1983); *Zikmund, řečený šelma ryšavá*, TV hra (1986).

6 Viz katalog k výstavě KOL. AUT., *Když císař umírá. Výstava v Českém muzeu hudby*, Praha 2016.

7 <https://www.csfd.cz/film/432323-smrt-ludvika-xiv/prehled/> [náhled 27. 10. 2020].

8 Václav BŮŽEK — Pavel MAREK, *Smrt Rudolfa II.*, Praha 2015.

9 Ernst H. KANTOROWICZ, *Dvě těla krále*, Praha 2014.

světě. Samotnou ideu zpracovat toto téma je třeba hodnotit jako originální, jelikož v bohaté produkci odborné literatury zasvěcené habsburskému domu se podobně pojatá monografie dosud nenachází.

Jakýsi prolog k uvedenému představuje druhá kapitola knihy líčící poslední rozloučení s Ferdinandovým bratrem, římskoněmeckým císařem Karlem V., a související pohřební ceremonie, v nichž můžeme sledovat vyzdvížení křesťanských ctností, katolické víry a pozemské vlády zesnulého panovníka. Ty se staly vzorem pro slavnostní pohřební akty Ferdinanda I. a jeho potomků. Následující partie se již plně věnují jim, tj. popisu posledních okamžiků, zdravotním obtížím, pitvě a pohřebním rituálům. V tomto směru jednotlivé osoby nezastávaly stejné společenské postavení — Ferdinand I. a Maxmilián II. dosáhli důstojenství spojeného s titulem panovníka Svaté říše římské, kdežto Karel Štýrský a Ferdinand Tyrolský byli níže postavenými, byť urozenými arcivévody v rámci habsburského domu. Přes tuto skutečnost ovšem okázalé smuteční obřady vykazují stejné rysy a podrobnosti se ve svém způsobu opakují, stejně tak i popisy o dobré smrti zbožného katolíka. Pozornost se také soustředí na pohřební kázání za zesnulé a interpretaci náhrobků.

Oproti jejímu názvu v publikaci nalezneme i pasáže věnované smrti životních partnerek jmenovaných mužů, Anně Jagellonské, Marii Habsburské, Marii Bavorské, Filipině Welserové a Anně Kateřině Gonzagové, byť v případě posledních dvou jmenovaných poněkud stručnější. V popisech se objevuje katolická zbožnost vladařky, péče o blaho rodiny, mateřská a manželská láska, zkrátka vynikající skutky a ctnosti těchto žen. Jejich osoby také skýtají možnost zajímavé sondy ve funerálním tématu, jelikož každá z nich skončila svou životní pouť v odlišném společenském postavení — Anna Jagellonská zemřela při porodu dítěte jako císařovna, Marie Habsburská dožila coby císařovna-vdova a ostatní tři ženy zase coby manželky arcivévodů, mezi nimiž svou specifickou pozici vyplývající z nerovnorodého sňatku vyniká Filipina Welserová. Marie Bavorská po smrti manžela zasahovala do politických záležitostí Štýrska (Vnitřních Rakous), nicméně v jejím případě pohřební obřady postrádají okázalost. Zajímavá je například pasáž líčící jinou ceremonii, pozoruhodnou oproti bezprostředně pohřební, tj. událost oslavy památky císařovny Anny Jagellonské, která se konala patnáct let po jejím úmrtí za účasti ovdovělého manžela a synů a v níž můžeme sledovat hluboké city, jež k této ženě pozůstala rodina chovala.

Závěr této recenze se vrací na začátek publikace — v úvodu knihy by bylo vhodné více rozvést pojednání o metodologii a dosavadní produkci k tématu, v tomto směru autor pouze odkazuje na publikaci Pavla Krále (viz zde v pozn. 4). Oproti následující kapitole, která velice fundovaně popisuje Habsburky raného novověku prizmatem historiografie, se toto jeví jako poněkud stručné. Aby ale hodnocení nekončilo výtkou, na knize je nutno vyzdvihnout doprovodná barevná vyobrazení, představující čtenáři mimo jiné například posmrtné portréty i zajímavé pohřební předměty, náhrobky atd. *Smrt a pohřby Ferdinanda I. a jeho synů* lze v konečném soudu hodnotit převážně kladně, stejně tak i vyjádřit očekávání, že se v budoucnu dočkáme v historiografické produkci dalších stejně zdařilých počinů.